



GEBRUIKERSTOETS "Studeren met een handicap 2006"

Studenten met een handicap over de voorlichting, begeleiding en
voorzieningen bij hun opleiding en instelling

M. Bos en F. Steenkamp

Een rapport voor
handicap + studie,
expertisecentrum voor onderwijs en handicap

Leiden, oktober 2006

CHOICE
Postbus 2054
2301 CB Leiden
tel: 071-5231341
fax:071 5232138
www.choi.nl
e-mail: info@choi.nl

Vooraf

De meeste studenten zullen tijdens hun studie geen invloed ondervinden van een handicap of functiebeperking. De veelal 'onzichtbare' handicaps en het ontbreken van de gedachte dat het ook hen zou kunnen overkomen, maken dat een werkelijk inlevingsvermogen in hun medestudent met handicap vaak gering is. Dit gebrek aan inlevingsvermogen geldt niet alleen voor de studenten maar ook voor de docenten. De studenten voor wie een handicap wél de dagelijkse realiteit is, worden mede daardoor geconfronteerd met diverse uitdagingen en frustraties. Een stevig doorzettingsvermogen is dan geboden.

De hogescholen en universiteiten worden echter wel gestimuleerd om studenten met een handicap of functiebeperking bij te staan. Instellingen kunnen in de komende jaren rekenen op extra geld van de overheid wanneer ze met een duidelijk beleidsplan voor structurele oplossingen zorgen bij studenten met een handicap. Inmiddels hebben 21 hogescholen en 14 universiteiten een instellingsactieplan ter beoordeling aangeboden bij de Adviescommissie Plan van Aanpak van het ministerie van OCW.

Het is daarom al lang niet (meer) de vraag óf studenten met een handicap kunnen studeren, maar hóe, en met welke aanpassingen deze studenten het best geholpen zijn.

Om de knelpunten en mogelijke aanpassingen van de studenten met functiebeperkingen in kaart te brengen, heeft Choice in samenwerking met het expertisecentrum handicap+studie de mening van de studenten onderzocht. Daarbij is gebruik gemaakt van de Nationale Studenten Enquête (NSE) waar de vragen over studeren met een handicap aan de vragenlijst zijn toegevoegd.

Bij de NSE worden de studies in een cyclus van drie jaar geënquêteerd: studies die in het ene jaar geënquêteerd zijn, worden in het jaar daarop niet geënquêteerd.

Men mag er dus vanuit gaan dat dit jaar andere studenten zijn geënquêteerd dan vorige jaren. Overeenkomsten in resultaten tussen beide toetsen wijzen zo op een grote betrouwbaarheid. Dit jaar is de enquête voor de derde keer gehouden onder studenten met een handicap. Daarmee is de cyclus voltooid: alle studies van voldoende omvang zijn onderzocht op de onderdelen handicap en studie.

Deze "gebruikerstoets" is georganiseerd en verwerkt door het Centrum Hoger Onderwijs Informatie (Choice), dat zich ten doel stelt om kritisch-vergelijkende consumenteninformatie over universiteiten en hogescholen te vergaren en te ontsluiten. Vanuit deze doelstelling zal Choice ook in de komende jaren – onder meer op de website van de Keuzegids Hoger Onderwijs (www.keuzegids.org) – informatie verstrekken over zaken die betrekking hebben op handicap en studie. De enquête, waarvan de resultaten in dit rapport gepresenteerd worden, keert daarom jaarlijks terug. Op deze manier kan de (gewenste) vooruitgang in de aanpassingen voor studenten met een handicap goed worden gevolgd. Voor koplopers op dit terrein ontstaat er daarmee bovendien een extra positieve prikkel.

Leiden, oktober 2006

INHOUD

1. ACHTERGROND	4
1.1 SAMENWERKING CHOICE MET HANDICAP + STUDIE	4
1.2. DE OPZET VAN DE ENQUÊTE	4
1.2.1 <i>Het kader; de Nationale Studentenenquête</i>	4
1.2.2 <i>De aanpak van de 'handicap'-module in 2006</i>	5
2 DE ONDERZOEKSPOPULATIE	6
2.1 VERDELING OVER DE GEVONDEN GROEPEN HANDICAPS	6
3. HET LANDELIJKE BEELD VAN DE KNELPUNTEN	8
3.1 DE OORDELEN VAN DE GEHELE POPULATIE	8
4. OORDELEN UITGESPLITST PER TYPE HANDICAP	9
4.1 OORDELEN OVER DE GEBOUWEN	9
6 OORDELEN OVER INSTELLINGEN	15
6.1 DE MANIER VAN VERGELIJKEN TUSSEN DE INSTELLINGEN	15
6.2 HOGESCHOLEN	15
6.3 UNIVERSITEITEN	16
7 NADERE ANALYSES	17
7.1 VERGELIJKING TUSSEN ENKELE OPLEIDINGEN	17
7.2 REALISME EN STUDIEVOORTGANG	18
7.3 MOTIVATIEVRAGEN	19
SAMENVATTING EN CONCLUSIES	20
BIJLAGE 1: OVERIGE TABELLEN EN FIGUREN	21
BIJLAGE 2: VRAGENLIJST NSE 2006	27

1. Achtergrond

1.1 Samenwerking Choice met handicap + studie

Handicap + studie, expertisecentrum voor onderwijs en handicap, heeft als missie het *stimuleren dat jongeren met een functiebeperking succesvol kunnen studeren in de opleiding van hun keuze*. Dit krijgt enerzijds vorm in de vergelijking van instellingen en aansporingen om aanpassingen te treffen voor studenten met een handicap. Anderzijds richt het expertisecentrum zich op de studenten zelf, in de vorm van advies en informatieverstrekking. In hun almanak Aangepast Hoger Onderwijs treffen studenten zowel algemene tips aan als een overzicht van de stand van zaken over studeren met een handicap op alle hogescholen en universiteiten.

Op zoek naar manieren om deze vergelijking verder uit te bouwen, heeft de directie van handicap + studie in 2003 contact gelegd met Choice, het Centrum Hoger Onderwijs-Informatie voor Consument en Expert. De raakvlakken in doelstelling en activiteiten waren niet moeilijk te ontdekken. De samenwerking spitst zich op dit moment toe op onderzoek.

Vanaf 2004 is in de Nationale Studentenenquête (NSE), die Choice jaarlijks houdt bij meer dan 20.000 studenten (voltijd en deeltijd), een aparte module opgenomen met vragen over de hier behandelde problematiek. Op deze manier krijgt handicap + studie een nieuw instrument voor analyse, monitoring en vergelijking. Daarnaast zal de enquête informatie verschaffen die direct bruikbaar is in de consumenteninformatie aan aanstaande studenten. Deze informatie wordt door handicap + studie gebruikt voor de monitorgegevens en Choice geeft via de eigen kanalen bekendheid aan de resultaten.

Dit rapport heeft net als vorige jaren de naam “Gebruikerstoets Studeren met een handicap” meegekregen. Het doel van deze enquête was: *studenten met een handicap op de voor hen relevante kwesties kritisch laten oordelen over de service van hun onderwijsinstelling*. In deze rapportage staat dit doel en de vergelijking met de gebruikerstoets van vorige jaren steeds centraal.

1.2. De opzet van de enquête

1.2.1 Het kader; de Nationale Studentenenquête

In de Nationale Studentenenquête (NSE) worden elk jaar studenten telefonisch gevraagd om een gedetailleerde beoordeling van hun opleiding te geven. De resultaten van deze enquête worden, onder de naam “Studentenoordeel” jaarlijks gepubliceerd en toegelicht in de SKI-database en de Keuzegids Hoger Onderwijs. Hieronder volgen enkele kenmerken van de NSE die voor deze rapportage relevant zijn:

Schaal en spreiding. De enquête wordt landelijk gehouden, onder 16.000 tot 20.000 voltijdstudenten per jaar. Elk jaar komt bij toerbeurt een selectie van disciplines aan bod, die een representatieve dwarsdoorsnede vormt van het hoger onderwijs. Alleen bij de kleinste hogescholen worden de studenten in sommige jaren niet geënquêteerd; elders gaat het gemiddeld om 39 studenten per jaar.

Opleiding als focus. Centraal staat de vergelijkende beoordeling van opleidingen:

- per discipline worden alle (locaties van) opleidingen gelijktijdig beoordeeld
- per opleiding wordt gezorgd voor een aselechte steekproef van rond de 50 studenten, dwars op de studiejaar. Dit biedt per opleiding een betrouwbaar beeld van de tevredenheid van studenten.

Dit jaar zijn 410 voltijdopleidingen in de bachelorfase beoordeeld en 130 deeltijdopleidingen.

Rapportcijfers per kwaliteitsaspect. De studenten geven hun oordelen in de vorm van ‘rapportcijfers’ (10-puntsschaal). Dit gebeurt over enkele tientallen deelaspecten. De resultaten worden uiteindelijk gebundeld tot scores op een aantal vaste kwaliteitsdimensies die voor iedereen te begrijpen zijn, zoals: “docenten”, “communicatie” en “gebouwen”. Uit tien scores per kwaliteitsdimensie wordt een totaalscore berekend.

Een belangrijk principe is dat de studenten in de enquête op zakelijke wijze worden aangesproken op hun rol als onderwijsgebruiker. De vraagformulering is zodanig dat het effect van een platte ‘populariteitspoll’ wordt vermeden. Anderzijds wordt aan de studenten geen mening gevraagd over aspecten waar zij nog geen onderbouwde oordeel over kunnen vormen. Dit betreft bijvoorbeeld het niveau van de eindkwalificatie.

1.2.2 De aanpak van de 'handicap'-module in 2006

De Gebruikerstoets "Studeren met een Handicap" is, zoals vermeld in paragraaf 1.1, een module in de Nationale Studentenenquête (NSE). Bij de opzet is vanzelfsprekend gebruik gemaakt van een aantal sterke punten van de NSE, zoals de landelijke dekking en het aanspreken van de student als consument. De basisopzet van de gebruikerstoets was daarom snel bepaald:

- ALLE studenten in de NSE vragen of zij een handicap hebben die hen bij de studie belemmert.
- de JA-zeggende laten oordelen over intake, faciliteiten en begeleiding bij hun opleiding/instelling.

De vragen voor de gebruikerstoets "Studeren met een Handicap" zijn pas aan het eind van de enquête afgenomen (zie bijlage 2).

Enkele punten vroegen speciale aandacht:

Schaal en detaillering. De ervaring van de vorige jaren heeft geleerd dat bijna zes procent van alle studenten zichzelf onder de doelgroep rekent. Daarom stond vooraf vast dat de enquête per jaar niet tot betrouwbare vergelijkende oordelen op opleidingsniveau kon leiden (per opleiding zou de steekproef niet groter dan 5 worden). Nu er gegevens van drie jaar worden samengevoegd is bij enkele opleidingen de steekproef groot genoeg voor weergave. Aangezien bij de meeste opleidingen het aantal studenten met handicap nog te klein is voor weergave, richt de gebruikerstoets zich net als vorige jaren nog voornamelijk op *oordelen per instelling* en *oordelen per studie*. Door samenvoeging van de gegevens van de afgelopen drie jaar kunnen de resultaten van instellingen veelal uitgesplitst worden naar vestiging. Bovendien zijn in de drie verschillende jaren steeds andere disciplines geënquêteerd. De gepresenteerde resultaten zijn daarom gebaseerd op een grote steekproef en een brede basis.

Dit jaar zijn ook verschillen in *achtergrond en motivatie* tussen studenten met en zonder handicap belicht. Deze informatie is weergegeven in hoofdstuk zeven.

In de opzet en verwerking van de enquête is ook gekozen voor een aanpak die, naast verschillen tussen instellingen, ook informatie opleverde over de verschillen binnen de populatie. Praktisch betekende dit allereerst dat bij elke 'student met een handicap' ook nauwkeurig is bepaald van *welke type handicap(s)* er sprake is. Voor de details van de vragenlijst wordt verwezen naar bijlage 2. De hoofdlijnen komen vanzelf bij de resultaten tot uitdrukking.

2 De onderzoekspopulatie

2.1 Verdeling over de gevonden groepen handicaps

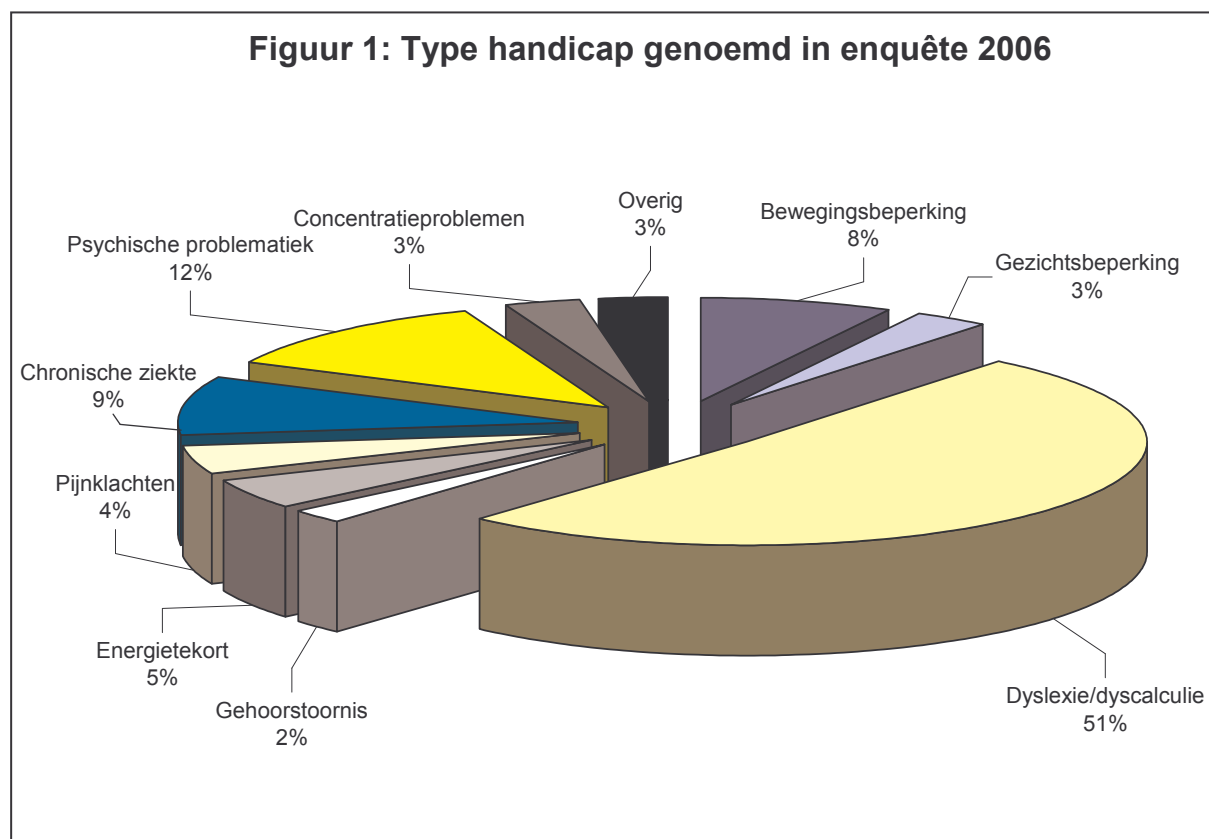
In de reguliere voltijdenquête zijn dit jaar 17217 studenten geënquêteerd. Van deze studenten gaven 1079 studenten aan dat ze problemen ondervonden door een handicap of functiebeperking. Dit komt neer op 6,3% van de populatie, iets meer dan in voorgaande jaren (5,5% in 2004 en 5,8% in 2005). Van de WO studenten geeft 5,3% aan dat ze een handicap hebben. Bij de HBO'ers ligt dit met 6,8% wat hoger.

De verdeling van de studenten naar type handicap is in figuur 1 weergegeven. Bij de meeste handicaps zijn de verschillen ten opzichte van vorige jaren niet groter dan 2%. De consistentie van de resultaten toont aan dat de gegevens in de NSE betrouwbaar zijn.

Uit de resultaten komt naar voren dat beperkingen die voor buitenstaanders het meest herkenbaar zijn, zoals gezichts-, gehoors- en bewegingsbeperkingen, slechts door een klein deel (15%) genoemd wordt. De grootste groep studenten wordt beperkt in hun functioneren door dyslexie en/of dyscalculie (51%), een beperking die veelal onzichtbaar is voor buitenstaanders.

Wel valt op dat bij sommige andere enquêtes de verhoudingen anders zijn. De enquête onder deeltijders laat een iets andere verdeling zien dan de voltijdenquête (zie figuur D in Bijlage 1). De de meer herkenbare functiebeperkingen, zoals gezichts-, gehoors- en bewegingsbeperkingen, vormen hier een grotere groep (26%). De groep studenten met dyslexie of dyscalculie blijft de grootste groep, maar bij deeltijders ligt het percentage lager (33%).

De schriftelijke enquêtes¹ laten ook een iets ander beeld zien: Het percentage dyslexie studenten ligt lager, maar ook worden in die onderzoeken minder studenten met psychische of chronische problemen aangetroffen in vergelijking met de telefonisch afgenomen NSE.

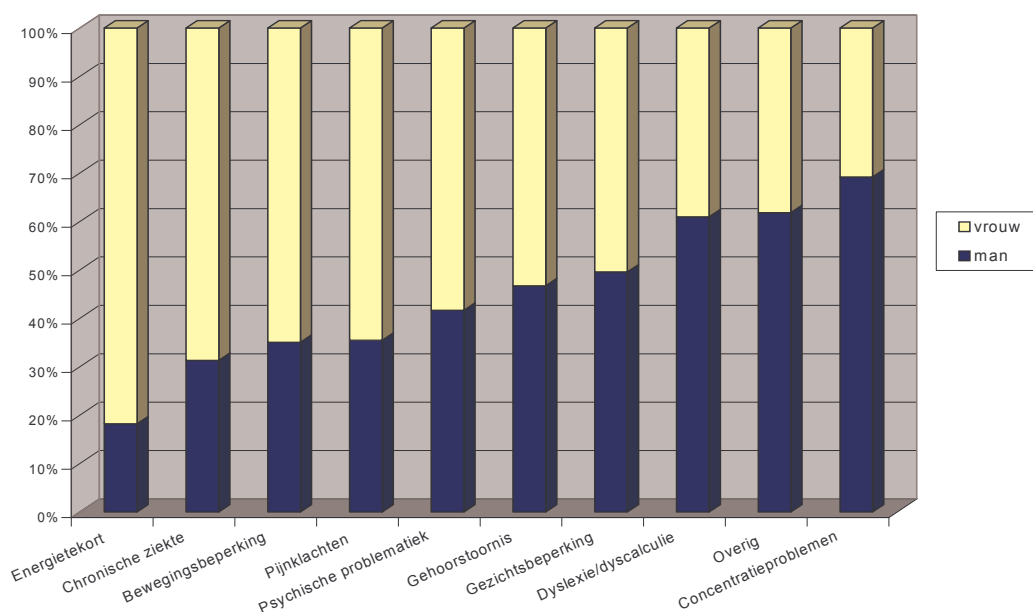


In de onderzochte opleidingen vinden we bij de vrouwelijke studenten een hoger percentage studenten met een handicap (7,0%) dan bij de mannen (5,8%). Eenzelfde verschil werd ook in eerdere jaren geconstateerd. Ook de verdeling van de handicaps verschilt. Mannen hebben vooral

¹ Plemper, E. (2005) *Studeren met een handicap in 2005*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

concentratieproblemen en dyslexie, vrouwen hebben vooral beperkingen door energietekort en chronische ziekten (zie figuur 2).

Figuur 2 Type handicap mannen en vrouwen (2006)



Net als vorig jaar is er gevraagd of bij de betreffende handicap een diagnose is gesteld of dat er een regeling is getroffen. Een regeling kan bijvoorbeeld inhouden dat de betreffende student een extra jaar studiefinanciering ontvangt vanwege de handicap. In tabel 1 is per type handicap weergegeven bij hoeveel procent een diagnose of regeling is getroffen.

Ongeveer 86% van de studenten geeft aan dat er sprake is van een regeling en/of diagnose. Daarbij wordt geen verschil gevonden tussen mannen en vrouwen. De tabel laat bij de categorie 'overig' minder getroffen diagnoses of regelingen zien, deze categorie is echter zeer divers en vormt slechts 1% van de populatie (zie figuur 1).

Tabel 1 Diagnose of regeling voor handicap (05+06)

Type handicap	Diagnose en/of regeling (%)
Chronische ziekte	91%
Energietekort	88%
Dyslexie/dyscalculie	87%
Bewegingsbeperking	86%
Totaal	86%
Gehoortoornis	84%
Gezichtsbeperking	83%
Concentratieproblemen	81%
Psychische problematiek	81%
Pijnklachten	80%
Overig	62%

3. Het landelijke beeld van de knelpunten

3.1 De oordelen van de gehele populatie

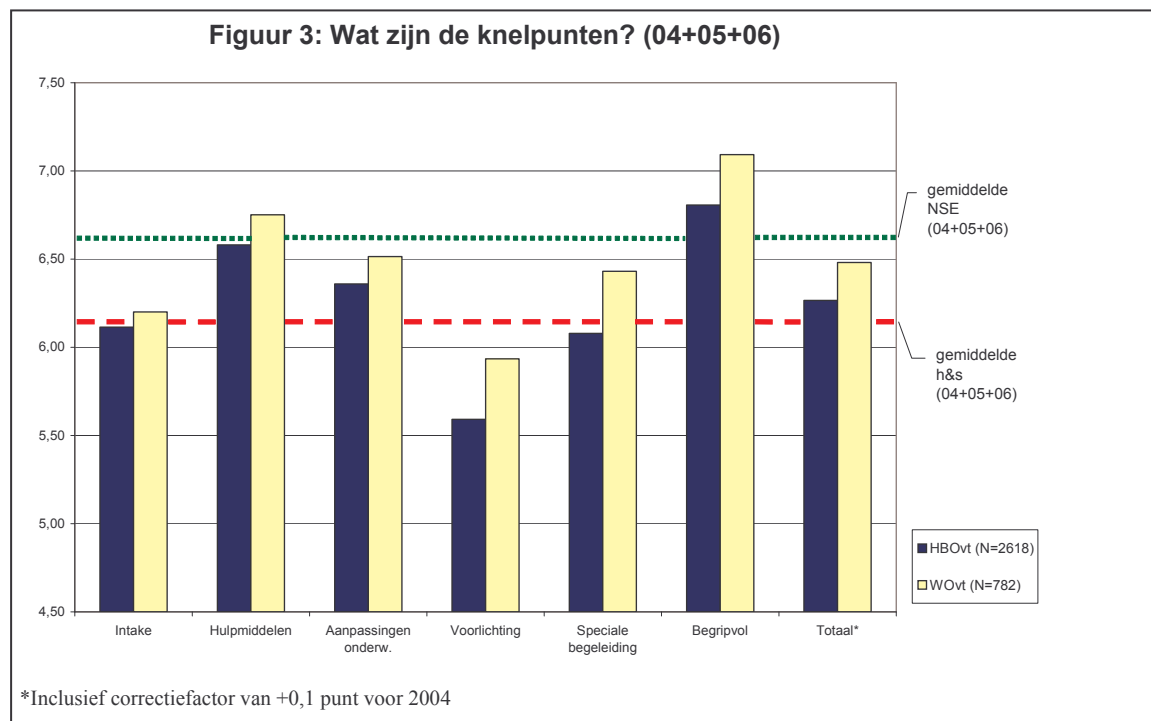
Nu duidelijk is dat de verdeling van de verschillende soorten handicaps onder studenten bij de NSE in de afgelopen drie jaar weinig is verschoven, is het nuttig te kijken of de knelpunten ook nog hetzelfde zijn. De resultaten zijn weergegeven in figuur 3 waar het gemiddelde van de afgelopen drie jaar wordt weergegeven. Het betreft daarmee het oordeel van 3400 studenten, 2618 uit het HBO en 782 uit het WO. De gedetailleerde resultaten van 2006 zijn te vinden in de bijlage van dit rapport, die van eerdere jaren staan in de gebruikerstoetsen van de betreffende jaren.

In het algemene gedeelte van onze enquêtes blijkt dat de oordelen van studenten met een handicap over het onderwijs nauwelijks afwijken van de algemene studentenpopulatie. Beide groepen geven een gemiddelde score van 6,9. Minder hoog is echter de waardering voor de specifieke opvang en voorlichting van studenten met een handicap.

Dit wordt geïllustreerd met de twee stippellijnen in figuur 3. De bovenste lijn (getrokken op 6,85) staat voor de gemiddelde cijfers die studenten-met-handicap geven in het algemene gedeelte van de Nationale Studentenenquête. De onderste lijn (op 6,35) geeft het duidelijk kritischer oordeel van dezelfde studenten voor de specifieke opvang en faciliteiten voor hun handicap.

De WO-studenten met een handicap zijn over het algemeen meer te spreken over de geboden ondersteuning dan HBO studenten. Hetzelfde verschil van 0,2 punt zit er ook tussen de scores van beide groepen in de algemene enquête en moet waarschijnlijk verklaard worden uit algemene eigenschappen van beide populaties.

Het grootste knelpunt voor de studenten met een handicap is nog steeds vooral de voorlichting. De begripvolheid van de docenten² wordt het meest gewaardeerd. Dit betekent overigens niet meteen dat de docenten werkelijk inzicht hebben in de positie van studenten met een handicap. Volgens meer diepgaand kwalitatief onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut is het met dat echte inzicht bij de docenten slecht gesteld.



De oordelen van de deeltijdstudenten zijn vergelijkbaar met die van de voltijdstudenten; de scores van de deeltijders liggen alleen wat lager (zie fig C van Bijlage 1).

² Door de extra vraag over de begripvolheid van de docenten, vallen de totaalscore van 2005 en 2006 gemiddeld 0,1 punt hoger uit dan in 2004. Bij de berekening van het totaal gemiddelde van de drie jaren, is de score van 2004 daarom met 0,1 punt verhoogd. Deze zogenaamde correctiefactor zal ook in de volgende paragrafen worden toegepast.

4. Oordelen uitgesplitst per type handicap

De knelpunten zijn niet per definitie voor elk type handicap hetzelfde. In tabel 2 wordt per type handicap weergegeven welke aspecten in de laatste drie jaar positief en minder positief beoordeeld zijn. De oordelen per knelpunten over elk van de jaren afzonderlijk zijn in de bijlage te vinden.

Uit tabel 2 valt af te lezen dat studenten met een gezichtsbeperking en studenten met energietekort het meest positief zijn. De studenten met concentratieproblemen of pijnklachten zijn het minst positief. Opvallend is het verschil tussen de hoogste en de laagste scores. De score van studenten met een gezichtsbeperking ligt bijna een punt hoger dan de score van studenten met concentratieproblemen. Dit verschil komt vooral door het verschil in scores op de onderdelen 'aanpassingen in het onderwijs', 'intake' en 'hulpmiddelen'.

Studenten met dyslexie zijn redelijk tevreden. Toch zou bij deze grote groep studenten het onderdeel 'speciale begeleiding' nog sterk verbeterd kunnen worden.

Tabel 2 Knelpunten per type handicap (04+05+06)

	aantal	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten**	Totaal*
Gezichtsbeperking	117	6,7	6,9	6,9	6,3	6,6	7,4	6,82
Energietekort	172	6,6	7,0	6,9	5,9	6,9	7,4	6,78
Overig	96	6,2	6,6	6,5	6,4	6,4	7,5	6,54
Bewegingsbeperking	287	6,4	6,7	6,6	5,8	6,5	7,3	6,53
Chronische ziekte	326	6,2	6,8	6,5	5,7	6,4	7,2	6,45
Psychische problematiek	385	6,1	6,8	6,4	5,6	6,4	6,9	6,37
Dyslexie/dyscalculie	1704	6,1	6,6	6,3	5,6	5,9	6,6	6,20
Gehoorstooris	82	6,1	6,2	6,0	5,2	6,3	7,2	6,15
Pijnklachten	171	5,8	6,3	6,2	5,3	6,0	6,8	6,07
Concentratieproblemen	60	5,7	5,9	5,6	5,5	6,0	6,6	5,87
Totaal	3400	6,1	6,6	6,4	5,7	6,2	6,9	6,31

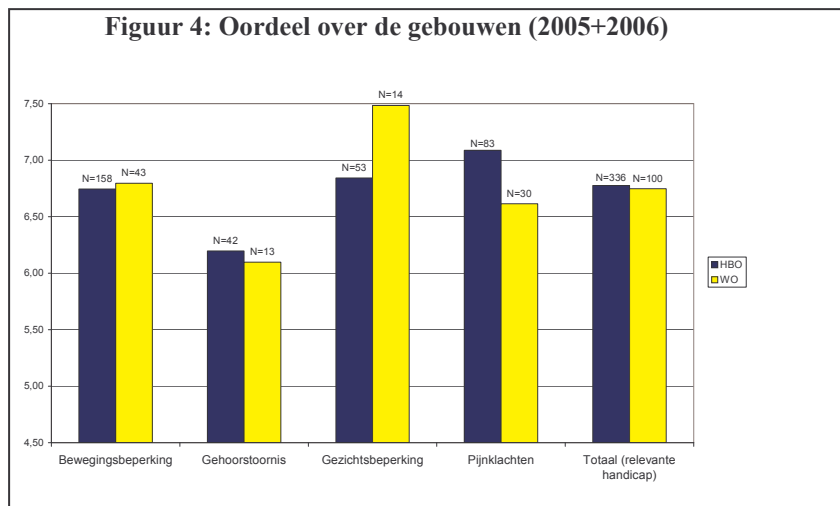
* Inclusief correctiefactor (+0,1 punt op de totaalscore voor 2004)

** Enquêtevraag niet in 2004 gesteld, kleinere N bij deze vraag

4.1 Oordelen over de gebouwen

In tabel 2 is het oordeel over de gebouwen niet opgenomen. Sinds 2005 hebben we de vraag over de gebouwen alleen gesteld aan studenten met een bewegingsbeperking, gehoorstoornis, gezichtsbeperking of pijnklachten. De resultaten van de afgelopen twee jaar zijn weergegeven in figuur 4.

De gebouwen worden door HBO- en WO-studenten vrijwel gelijk beoordeeld. De studenten met een gezichtsbeperking lijken het beter te treffen op het WO en studenten met pijnklachten lijken op het HBO beter af te zijn. Studenten met een gehoorstoornis zijn over het algemeen het minst tevreden over de aanpassingen in het gebouw van hun instelling. De ontevredenheid bij studenten met een gehoorstoornis werd vorig jaar ook onder HBO studenten gevonden, bij het WO waren de studenten met pijnklachten toen het meest negatief.



In onze rapportage van vorig jaar (2005) leek er een verschil in oordeel over de gebouwen te bestaan tussen WO- en HBO-studenten met een handicap. De eerste groep gaf duidelijk kritischer scores. Dit verschil blijkt in 2006 echter niet reproduceerbaar te zijn. Achteraf gezien moet het eerder aangetroffen verschil geweten worden aan de kleine steekproef van WO-studies die vorig jaar onderzocht is. Dit jaar is er een grotere groep WO-studenten met een handicap geënquêteerd en die is positiever over de gebouwen dan de groep van vorig jaar.

5. Oordelen over studies

Nu de verschillen tussen de handicaps zijn belicht, wordt er ook gekeken naar de verschillen tussen studies. Zijn de studenten met een handicap in bepaalde studierichtingen bijvoorbeeld juist over- of ondervertegenwoordigd?

In tabel 3a is weergegeven waar de studenten met een handicap over het algemeen te vinden zijn. Om de tabel in omvang te beperken, zijn alleen de WO studies weergegeven waar 6% of meer respondenten een handicap hadden. Bij de HBO studies is de grens bij 8% gelegd. In hoofdstuk 2 werd reeds aangegeven dat ongeveer de helft van de studenten met een handicap dyslexie heeft. Daarom is ook per studie te zien of het percentage dyslexie hier sterk van afwijkt.

Het beeld van de afgelopen jaren wordt opnieuw bevestigd: vooral in de exacte, technische en kunst(zinnige) studies komen veel studenten voorkomen met een handicap. De studenten in de technische hoek hebben voornamelijk dyslexieproblemen. Een voorbeeld hiervan is Technische Natuurkunde waar 82% van de studenten met een handicap dyslexieproblemen heeft. In de kunst(zinnige) studies, sociale studies en taalstudies komen relatief weinig studenten met dyslexie voor.

Tabel 3a Studies, veel studenten met handicap

	Handicap totaal	Dyslexie		Handicap totaal	Dyslexie
HBO, helft of meer dyslexie			WO, helft of meer dyslexie		
Diagnostiek	14%	7%	Tandheelkunde	11%	6%
Technische natuurkunde	12%	10%	Constructiestudies	8%	5%
Chemie en Chemische Technok	11%	8%	Toegepaste biowetensch.	8%	4%
Lerarenopleiding Exact	11%	7%	Bouwkunde	7%	4%
Milieustudies	11%	6%	WO, minder dan de helft dyslexie		
Bouwkunde	10%	8%	Theologie en Levensb.	15%	4%
Ruimtelijke ord. en plan.	10%	5%	Wijsbegeerte	11%	4%
Toneel	10%	8%	Diergeneeskunde	9%	4%
Technische informatica	9%	6%	Overige Europ. talen en cult	9%	0%
Constructiestudies	9%	6%	Industrieel ontwerpen	8%	3%
Mondzorgkunde	9%	5%	Kunstmatige intelligentie	7%	3%
Elektrotechniek	8%	7%	Wiskunde	7%	3%
Informatica	8%	5%	Aardwetenschappen	7%	3%
Hotelschool	8%	5%	Farmaceutische wetensch.	7%	2%
Communicatiesystemen	8%	4%	Diergeneesk en Dierwsch.	7%	2%
Biologie en medisch lab.ondz.	8%	4%	Natuurkunde	6%	3%
Industrieel ontwerpen	8%	5%	Archeologie	6%	2%
Toegepaste biowetenschappen	8%	4%	Kunst- en Cultuurstudies	6%	2%
Voeding	8%	5%	Kunstgeschiedenis	6%	1%
HBO, minder dan de helft dyslexie			Nederlandse taal en cultuur	6%	0%
Bedrijfswiskunde en informatica	16%	9%	Taal- en Cultuurstudies	6%	0%
Creatieve therapie	11%	5%			
Dans	10%	3%			
Kunstacademie	10%	4%			
Kunstacademie	10%	4%			
Pedagogiek	9%	3%			
Muziek	9%	1%			
Maatschap.werk en dienstv.	9%	3%			
Ergotherapie en beweging	8%	2%			

Studies waar relatief weinig studenten met een handicap zijn gevonden, worden weergegeven in tabel 3b. Uit de tabel valt af te lezen dat bij de economische studies vrij weinig studenten met een handicap ingeschreven zijn. In hoofdstuk twee bleek al dat het percentage studenten met een handicap bij het WO iets lager ligt dan bij het HBO

Tabel 3b Weinig studenten met handicap

	Handicap
HBO	
Bedrijfseconomie	3%
Taal en economie	3%
Commerciële economie	3%
Journalistiek	3%
Financial Service Management	3%
WO	
Bedrijfskunde	3%
Geneeskunde	3%
Economie	3%
Engelse taal	3%
Fiscale Economie	3%
Culturele Antropologie	3%
Psychologie	3%
University College	3%
Beta en beleid	3%

De HBO-studies met de meest gunstige oordelen van studenten met een handicap staan in tabel 4. De studies van de top 5 zijn alle vrij kleinschalig. Vermoedelijk krijgen studenten bij deze studies in het algemeen meer individuele aandacht, en werkt dit door in de aandacht voor studenten met een handicap.

We zien dat bij alle studies de kritiek vooral bij de voorlichting ligt (zie figuur 3 van Hoofdstuk 3). Alleen de studenten bij technische natuurkunde zijn hier nog redelijk over te spreken, elders is er op dit punt sprake van magere waarderingen. Bij de top is er vooral tevredenheid over de geboden hulpmiddelen en over de aanpassingen in het onderwijs.

Tabel 4 Oordelen over HBO studies (04+05+06) - Hoogste scores (N>14)

	EnJaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal*
HBO Technische natuurkunde	04	17	7,3	7,6	7,2	6,7	6,8		7,22
HBO Creatieve therapie	04	26	6,7	7,2	7,0	6,1	6,7		6,83
HBO Landbouw	04	31	7,0	6,9	7,1	6,0	6,6		6,82
HBO Ontwerpen	04	39	6,7	7,0	6,8	6,3	6,5		6,76
HBO Technische bedrijfskunde	05	72	6,7	6,8	6,8	6,5	6,5	7,1	6,74
HBO Elektrotechniek	04/06	123	6,6	6,9	6,7	5,9	6,5	6,9	6,63
HBO Voeding	06	28	6,4	6,8	6,4	6,1	6,5	7,3	6,61
HBO Taal en economie	05	20	5,9	7,0	6,7	5,8	6,8	6,6	6,55
HBO Ergotherapie en beweging	05	21	6,4	6,6	6,7	5,7	6,2	7,2	6,51

*Inclusief correctiefactor van +0,1 punt voor 2004

De HBO-studies met de laagste scores zijn in tabel 5 weergegeven. De scores van de onderliggende aspecten komen bij deze studies niet boven de 6,5 uit. Net als bij de top is ook hier de grootste kritiek

te vinden bij de voorlichting. De kritiek op dit aspect is duidelijk: nergens wordt een voldoende gegeven en de score komt bij een enkele studie zelfs onder de vier te liggen.

Voor de opleidingen met de laagste scores gaat de invloed van kleinschaligheid niet volledig op. Zo staan de vrij massale gezondheidsstudies wel op de laagste plaats, met een percentage handicaps van 5,6%. En ook de studies Toerisme en vrijetijdskunde, die de op een na laagste score krijgen, zijn vrij massaal en hebben een percentage handicap van 6,3%. Maar op de derde en vierde plek van onder volgen minder massale studies: de lerarenopleidingen talen en mondzorgkunde, met respectievelijk 4,7% en 8,8% studenten met een handicap.

Tabel 5 Oordelen over HBO studies (04+05+06) - Laagste scores (N>14)

	Enjaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal*
HBO Lerarenopleidingen exact	05	34	5,7	6,1	6,0	5,1	5,7	7,0	5,97
HBO Logopedie	06	16	5,8	6,1	6,1	5,3	5,9	6,4	5,96
HBO Trade Management & IBMS	06	29	5,5	6,1	6,2	5,4	5,6	6,2	5,87
HBO Culturele en maatsch. vorming	04	42	5,5	6,3	5,9	5,1	6,0		5,86
HBO Vervoer en logistiek	05	46	5,6	6,2	5,8	5,4	5,5	6,3	5,82
HBO Constructiestudies	05	20	5,9	6,3	6,2	5,4	5,0	6,0	5,80
HBO Commerciële economie	04/06	101	5,3	6,2	5,7	5,2	5,8	6,3	5,75
HBO Rechten	06	20	5,3	6,1	6,0	5,4	5,4	6,2	5,73
HBO Sociaal-juridische dienstverlening	05	15	5,5	5,6	5,9	5,3	5,5	6,2	5,71
HBO Small business	04	29	5,7	6,2	5,8	4,9	5,0		5,62
HBO Facility management	04	20	6,1	6,1	5,8	4,7	5,0		5,61
HBO Mondhygiëne	06	15	5,6	5,5	5,5	5,3	5,2	5,9	5,50
HBO Lerarenopleiding talen	05	21	5,2	6,1	5,6	3,9	5,2	6,4	5,47
HBO Toerisme en vrijetijdskunde	05	34	5,1	5,7	5,2	5,0	5,0	6,1	5,36
HBO Gezondheid (Verlosk, Verpl, Fysio)	06	19	5,2	6,2	5,5	4,2	4,7	6,2	5,33

*Inclusief correctiefactor van +0,1 punt voor 2004

In de bijlage is een overzicht opgenomen van alle andere HBO studies die geënquêteerd zijn en waar per opleiding meer dan 14 respondenten met een handicap zijn gevonden.

De oordelen over de WO-studies zijn in tabel 6 weergegeven. Ook voor de WO-opleidingen geldt dat de positieve invloed van kleinschalige opleidingen de scores niet volledig kan verklaren. De studie geschiedenis krijgt bijvoorbeeld de laagste score terwijl deze opleidingen wel relatief kleinschalig zijn.

De WO-studenten met een handicap zijn bij bedrijfskunde het meest tevreden. Op alle deelaspecten ligt de score op een 6,5 of hoger. De begripvolheid van de docenten scoort hier het beste, maar nog niet zo goed als bij de 'Overige talen en culturen' die op de derde plaats is gekomen. Geneeskunde heeft de tweede plaats behaald; de studenten zijn hier vooral enthousiast over de geboden hulpmiddelen. Men is hier echter kritisch over de voorlichting.

De studie geschiedenis krijgt de laagste score. Men is hier vooral ontevreden over de voorlichting, maar ook de intake blijft onder het cijfer vijf steken. Ook over de speciale begeleiding is men nergens zo kritisch als bij de studie geschiedenis. Wel is men behoorlijk te spreken over de begripvolheid van hun docenten. Ook de score bij tandheelkunde blijft onder de zes steken. De studenten zijn hier vooral kritisch over de opvang bij de start van de opleiding.

Tabel 6 Oordelen over WO studies (04+05+06), N>14

	Enjaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal*
WO Bedrijfskunde	05	16	6,5	6,8	7,0	6,5	6,7	7,4	6,82
WO Geneeskunde	04	25	6,4	7,8	7,0	5,9	6,4		6,79
WO Overige talen en culturen	06	19	6,1	6,8	6,9	5,7	7,2	7,8	6,75
WO Biologie	05	16	6,3	7,1	6,7	6,4	6,8	6,9	6,71
WO Pedagogiek en Onderwijskunde	04/06	46	6,7	6,9	6,7	6,1	6,4	7,2	6,68
WO Informatica	04	15	6,8	7,2	6,7	5,5	6,7		6,66
WO (Dier)geneeskunde	06	22	6,5	6,9	6,6	5,9	7,1	6,8	6,64
WO Natuurkunde	06	21	6,4	6,9	6,4	6,4	6,3	7,4	6,64
WO Theologie en Levensbeschouwing	06	22	6,1	6,5	6,8	6,0	6,2	7,6	6,56
WO Taal- en Cultuurstudies	06	16	6,4	6,6	6,1	6,0	6,6	7,3	6,47
WO Wijsbegeerte	06	18	6,2	6,7	6,5	5,9	6,2	7,1	6,46
WO Algemene cultuurwetenschappen	04	23	6,1	6,3	6,3	6,3	6,8		6,44
WO Psychologie	04/06	44	6,3	6,4	6,2	6,1	6,5	6,6	6,42
WO Nederlands recht	04	47	6,3	6,8	6,4	5,8	6,2		6,42
WO Gezondheidswetenschappen	05	17	5,9	6,5	6,7	5,7	6,3	6,9	6,35
WO Sociologie en sociale studies	04	23	6,0	6,6	6,7	5,5	6,4		6,31
WO Bestuurskunde	05	17	6,0	6,0	6,2	6,4	6,3	7,1	6,31
WO Constructiestudies	05	27	6,1	7,0	6,3	5,4	6,0	6,7	6,28
WO Industrieel Ontwerpen	04/06	21	5,8	6,7	6,1	5,9	6,3	7,0	6,28
WO Kunstmatige intelligentie	06	14	5,3	6,8	6,5	5,8	6,2	6,8	6,23
WO Economie+ econometrie	04/06	40	6,0	6,3	5,8	5,7	6,4	6,5	6,13
WO Recht en Fiscaal Recht	06	42	5,9	6,4	6,1	5,4	6,0	6,6	6,10
WO Tandheelkunde	04	21	5,4	6,1	6,1	5,7	5,5		5,86
WO Geschiedenis	05	15	4,8	6,2	5,9	4,0	5,0	7,4	5,52

*Inclusief correctiefactor van +0,1 punt voor 2004

In tabel F van bijlage 1 staan de WO studies weergegeven waar meer dan tien en minder dan vijftien studenten zijn bereikt.

6 Oordelen over instellingen

6.1 De manier van vergelijken tussen de instellingen

In de vorige hoofdstukken is aangegeven dat ieder jaar andere studies geënquêteerd worden en dat het type studie van invloed kan zijn op de score van de instelling. In dit hoofdstuk worden de oordelen van de studenten over de verschillende instellingen weergegeven. Om een mogelijk 'ongunstige' mix van studies te voorkomen, zijn de oordelen van alle jaren samengenomen. De betekenis van de oordelen is toegelicht in hoofdstuk 3.

6.2 Hogescholen

In tabel 7 worden de resultaten van de hogescholen weergegeven. Enkele instellingen die vorig jaar nog te klein waren om weer te geven, konden nu wel in de tabel worden opgenomen. Daardoor staan sommige grotere instellingen nu lager op de ranglijst. De Christelijke Hogeschool Ede, de Haagse Hogeschool in Rijswijk en de Gereformeerde Hogeschool Zwolle krijgen van de (eigen) studenten de hoogste waardering. Op vrijwel alle facetten krijgen deze instellingen een 7 of hoger. Zelfs over de voorlichting, die over het algemeen een erg lage score krijgt, is men in Ede en Rijswijk tevreden. In Zwolle heerst op dit aspect echter minder tevredenheid. De studenten zijn het meest te spreken over de begripvolheid van hun docenten, vooral in de top vijf vinden we hier een grote tevredenheid.

Tabel 7 Oordelen over hogescholen met N>10 (04+05+06)³

	N (04+05+06)	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Begeleiding	Begripvol (N uit '05+'06)**	Totaal* ('04+'05+'06)
Ede CHE	19	7,1	6,9	7,8	6,5	7,9	7,7	7,34
Rijswijk Haagse	48	7,3	7,3	7,2	7,1	6,8	7,4	7,23
Zwolle Geref	14	7,1	7,5	7,5	5,4	7,1	7,7	7,03
Zeist Helicon	11	6,7	6,8	6,9	5,4	6,9	7,6	6,74
Den Bosch Avans	32	6,9	6,9	6,8	6,4	6,1	7,4	6,74
Zwolle Windesheim	87	6,5	7,0	7,1	6,2	6,8	6,8	6,73
Enschede Saxion	112	6,3	6,9	6,5	6,3	6,7	7,1	6,65
Den Bosch HAS	67	6,6	6,9	6,7	5,8	6,4	7,2	6,58
Tilburg Fontys	61	6,3	6,5	6,5	6,0	6,4	5,8	6,49
Van Hal/Larenstein	34	6,7	6,6	6,8	5,6	5,9	7,0	6,47
Eindhoven Fontys	115	6,4	6,8	6,5	5,7	6,1	7,0	6,44
Utrecht Hogeschool	200	6,4	6,7	6,4	5,8	6,2	6,6	6,38
Amsterdam HKA	35	6,0	6,8	6,5	5,8	6,2	7,1	6,34
Hogeschool Zuyd	117	6,2	6,5	6,5	5,7	6,2	6,9	6,32
Venlo Fontys	18	6,5	6,6	6,5	5,3	6,1	7,3	6,31
Rotterdam HR	150	6,3	6,5	6,2	6,0	5,9	6,6	6,30
Sittard Fontys	15	6,3	6,6	5,6	4,8	6,7	6,7	6,29
Breda Avans	90	6,3	6,6	6,4	5,5	6,1	6,7	6,28
Arnhem HAN	82	6,1	6,7	6,3	5,4	6,1	6,5	6,25
Den Haag Haagse	100	6,1	6,4	6,2	5,7	6,1	6,7	6,21
Vlissingen HZ	42	6,1	6,6	6,0	5,7	5,8	6,8	6,15
Utrecht HKU	24	5,7	6,3	5,9	5,3	6,6	7,4	6,14
Amsterdam HvA/HE	165	6,0	6,6	6,4	5,2	5,9	6,8	6,14
Deventer Saxion	29	5,2	6,4	6,2	5,5	6,3	7,0	6,10
Leiden Hogeschool	80	5,8	6,6	5,9	5,3	5,9	6,8	6,09
Den Haag Kon.Ac.	29	5,9	6,6	6,4	5,0	5,8	6,7	6,09
Alkmaar InHolland	82	5,7	6,4	6,3	5,4	5,9	6,8	6,08
Breda NHTV	37	6,1	6,3	6,1	5,8	5,9	6,5	6,08
Artez Hogeschool	60	5,9	6,1	6,3	5,3	6,1	6,7	6,08
Groningen Hanze	121	5,7	6,4	6,2	5,3	6,0	6,9	6,07
Leeuwarden CHN	28	6,0	6,8	6,2	4,9	5,7	6,7	6,05
Leeuwarden NHL	83	5,8	6,5	6,3	5,0	5,8	7,1	6,05
Nijmegen HAN	66	5,8	6,1	6,3	5,3	6,1	6,3	6,00
Tilburg Avans	24	6,1	6,3	6,0	5,3	5,5	6,6	5,97
Emmen HDrenthe	14	5,9	6,5	6,1	4,3	5,8	7,1	5,96
Haarlem InHolland	80	5,7	6,3	6,0	5,7	5,5	6,4	5,92
Rotterdam InHolland	42	5,4	6,4	6,0	5,2	5,4	6,6	5,78
Delft/Den Haag InHolland	40	5,5	6,1	6,0	5,3	5,4	5,9	5,74
Eindhoven Design	10	5,3	6,0	5,3	5,1	5,8	6,6	5,72
Diemen InHolland	54	5,6	6,3	5,8	4,9	5,2	6,5	5,71

* Inclusief correctiefactor (+0,1 punt op de totaalscore voor 2004)

** Enquêtevraag niet in 2004 gesteld, kleinere N bij deze vraag

³ Bij de berekening van de totaalscore zijn voor studenten die een vraag niet hebben beantwoord, de neutrale vervangende waarden gebruikt. De totaalscore kan daardoor licht afwijken van het gemiddelde van de vraagscores.

Zeist Helicon, Den Bosch Avans en Zwolle Windesheim hebben vrijwel gelijke scores en komen op respectievelijk de vierde, vijfde en zesde plaats.

Van de instellingen net onder de top valt Tilburg Fontys op. Deze vestiging krijgt een aardige score op veel facetten. Deze vestiging zou het nog beter doen wanneer de docenten meer begrip zouden tonen voor de studenten met een handicap.

De instellingen met de laagste scores zijn te vinden bij diverse vestigingen van InHolland en Eindhoven Design Academy. Het is opvallend dat deze laatste instelling een lage score krijgt van de studenten met een handicap. Op de algemene punten van de NSE zijn de oordelen wel gunstig. Bij de instellingen die onder het gemiddelde scoren valt op dat er relatief veel begrip is van de docenten bij de HKU Utrecht, de NHL Leeuwarden, Hogeschool Drenthe te Emmen en de Saxion Hogeschool in Deventer.

6.3 Universiteiten

In tabel 8 is te zien dat Wageningen met scores van zeven of meer opnieuw met kop en schouders boven de anderen uitsteekt. De combinatie van oordelen over drie jaren heeft ertoe bijgedragen dat de steekproef bij alle instellingen groter is geworden en ook in Wageningen voor voldoende omvang heeft gezorgd.

Nijmegen komt nu op de tweede plaats en is daarmee Enschede en Maastricht voorbij gestreefd. De studenten van de Open Universiteit (OU) zijn bij de deeltijd enquête ondervraagd. Hoewel deeltijders over het algemeen wat kritischer zijn dan de voltijders (zie hoofdstuk 3), geldt dit niet voor de studenten aan de OU. Van alle onderstaande universiteiten zijn de studenten aan de OU het meest te spreken over de begripvolheid van hun docenten.

Tabel 8 Oordelen over universiteiten met N>15 (04+05+06)⁴

	N (04+05+06)	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Begeleiding	Begripvol (N uit '05+'06)**	Totaal* ('04+'05+'06)
Wageningen	20	7,0	7,5	7,2	7,0	7,3	7,6	7,30
Nijmegen	87	6,8	7,0	6,9	6,6	7,0	7,5	6,94
Enschede	30	6,9	7,0	6,5	6,5	6,9	7,2	6,83
Maastricht	44	6,6	6,8	6,7	6,8	6,6	6,3	6,71
Groningen	82	6,1	6,9	6,6	5,9	6,7	7,0	6,54
Amsterdam VU	65	6,2	6,5	6,6	6,5	6,2	7,7	6,51
Utrecht	102	6,1	6,9	6,6	5,7	6,6	7,2	6,50
Delft	63	6,1	7,0	6,5	5,7	6,1	7,0	6,41
Leiden	80	6,0	6,8	6,5	5,7	6,4	7,0	6,38
Rotterdam	40	6,0	6,3	6,4	5,0	6,1	6,9	6,17
Amsterdam UvA	93	6,0	6,5	6,2	5,5	6,0	6,6	6,15
Eindhoven	25	5,7	6,3	5,9	5,3	6,0	6,6	5,97
Tilburg	38	5,8	6,1	5,8	5,8	5,8	6,7	5,95

* Inclusief correctiefactor (+0,1 punt op de totaalscore voor 2004)

** Enquêtevraag alleen in 2005 gesteld, kleinere N bij deze vraag

De relatief gunstige score van Maastricht komt ondermeer omdat men hier de voorlichting goed voor elkaar heeft. De begripvolheid van de docenten blijft echter wat achter. Op dit onderdeel krijgen ze in vergelijking met elders een lage waardering. De docenten die het meeste begrip tonen zijn de docenten aan de VU in Amsterdam. De gemiddelde score van deze universiteit is bovendien behoorlijk gestegen ten opzichte van vorige jaren.

Rotterdam Erasmus krijgt een score die ruim onder het gemiddelde ligt. De studenten zijn hier het minst tevreden over de voorlichting. Tilburg en Eindhoven staan net als vorige jaren onderaan de ranglijst. De scores van beide instellingen zijn wel wat hoger dan voorgaande jaren, maar liggen gemiddeld nog onder de zes. Tilburg scoort daarbij op vrijwel alle punten laag. Alleen de hulpmiddelen en de begripvolheid komen boven de zes uit.

⁴ Ook bij de universiteiten is bij de berekening van de totaalscore, de 'neutrale' vervangende waarde gebruikt wanneer een vraag niet is beantwoord. De totaalscore kan daardoor licht afwijken van het gemiddelde van de vraagscores.

7 Nadere analyses

In dit hoofdstuk tonen we enkele resultaten die in voorgaande jaren nog niet geanalyseerd zijn. Het gaat hierbij om verschillen tussen opleidingen en enkele vergelijkingen tussen studenten met en zonder handicap.

7.1 Vergelijking tussen enkele opleidingen

Dit jaar zijn enkele opleidingen geënquêteerd die ook in 2004 zijn meegenomen in de enquête. Bij een aantal van deze studies zijn nu voldoende studenten met een handicap geënquêteerd. Het gaat om de HBO opleiding kunst en de HBO opleiding informatica. Dit zijn grote studies met veel studenten en relatief veel studenten met een handicap (zie hoofdstuk 5).

Kunstacademie

	N	Intake	Hulpmid	Aanp. Ondw.	Voorlichting	Begeleiding	Tot (04+05+06)*
Tilburg Fontys	14	6,7	6,4	6,7	5,3	6,8	6,35
Amsterdam AHK (hortusplantsoen)	11	6,1	6,5	6,3	5,9	6,5	6,27
Zwolle Artez	19	6,1	6,6	6,5	5,5	6,5	6,22
Rotterdam HR	13	6,2	6,6	5,7	6,7	5,8	6,20
Groningen Hanze	11	6,6	6,4	6,3	5,6	6,0	6,18
Eindhoven Design	17	6,0	6,7	5,8	5,4	6,5	6,09
Den Haag Kon. Ac.	24	6,0	6,8	6,5	5,1	5,9	6,06
Amsterdam AHK (dapperstraat)	11	5,3	6,8	6,1	5,8	5,7	5,94
Amsterdam Rietveld	11	7,0	5,4	6,8	3,9	5,7	5,76
Arnhem Artez	15	5,4	6,1	6,1	4,8	5,3	5,53

*Exclusief onderdeel 'begrip' en 'gebouwen'

Van de kunstopleidingen zijn de studenten met een handicap bij Fontys Tilburg het meest te spreken over de voorzieningen. Over de intake, aanpassingen in het onderwijs en de begeleiding is men redelijk tevreden. Ontevreden is de Tilburgse student echter over de voorlichting. Ook bij andere opleidingen is men kritisch over de voorlichting, bij de Rietveld Academie wordt zelfs een zeldzaam lage score gegeven, maar hier wordt weer gecompenseerd door de intake die wel een redelijke en relatief gunstige score krijgt.

Bij de Hogeschool Rotterdam is men meer te spreken over de voorlichting dan bij de andere opleidingen. Maar hier is men juist weer kritisch over de aanpassingen in het onderwijs, terwijl men hier elders weer meer over te spreken is. De Artez vestiging in Arnhem krijgt de laagste waardering, de gemiddelde score is nauwelijks voldoende. De Zwolse vestiging is duidelijk beter ingesteld op studenten met een handicap, de score ligt hier driekwart punt hoger dan bij de collega-vestiging.

Informatica

	N	Intake	Hulpmid	Aanp. Ondw.	Voorlichting	Begeleiding	Tot (04+05+06)*
Rijswijk Haagse	12	6,8	7,1	6,6	7,2	6,1	6,77
Eindhoven Fontys	18	7,0	6,7	6,9	6,3	6,7	6,73
Rotterdam HR	11	6,4	7,1	6,9	6,4	6,8	6,70
Enschede Saxion	15	6,2	7,1	6,3	5,9	6,8	6,44
Haarlem InHolland	12	6,2	7,1	6,7	6,1	6,1	6,44
Breda Avans	14	6,6	6,7	6,6	5,7	6,1	6,33
Amsterdam HvA	16	6,3	6,6	7,1	6,1	5,4	6,30
Arnhem HAN	13	6,3	6,6	6,3	5,1	6,3	6,11
Groningen Hanze	15	5,3	6,9	6,7	5,0	6,2	6,00

*Exclusief onderdeel 'begrip' en 'gebouwen'

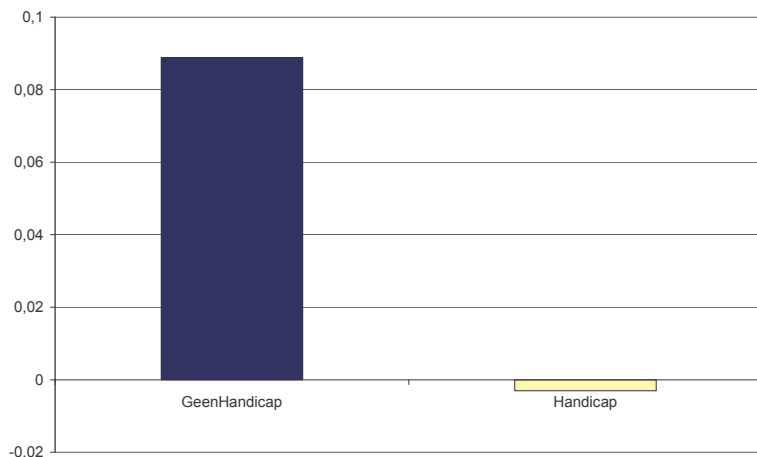
De informatica-opleidingen scoren gemiddeld iets hoger dan de kunstopleidingen. De Haagse Hogeschool in Rijswijk (vroeger de THR) krijgt de hoogste waardering. De studenten zijn hier het meest te spreken over de voorlichting, gevolgd door de hulpmiddelen. Over de speciale begeleiding is men hier maar matig te spreken. De informaticaopleidingen aan de Hogeschool Rotterdam en Saxion Enschede krijgen de meeste waardering voor de begeleiding. De Fontys opleiding in Eindhoven wordt het meest gewaardeerd om de intake en komt mede daardoor op een tweede plaats in de ranglijst. De studenten met een handicap aan de Hanzehogeschool in Groningen zijn maar matig te spreken over de getroffen voorzieningen. Men is hier ontevreden over de intake en over de voorlichting, bij geen van de andere opleidingen liggen de scores op deze aspecten zo laag.

7.2 Realisme en studievoortgang

In de enquête zijn naast rapportcijfers ook andere vragen gesteld om de achtergronden van de studenten in kaart te kunnen brengen. Zo is aan de studenten gevraagd met welk diploma ze aan de studie zijn begonnen. Uit de antwoorden blijkt dat studenten met een handicap over het algemeen meer school- en studietijd achter zich hebben dan studenten zonder handicap. Het verschil is ongeveer twee tot vier maanden. Dit gegeven kan voor een deel verklaren waarom studenten met een handicap gemiddeld vier tot vijf maanden ouder zijn dan hun medestudenten.

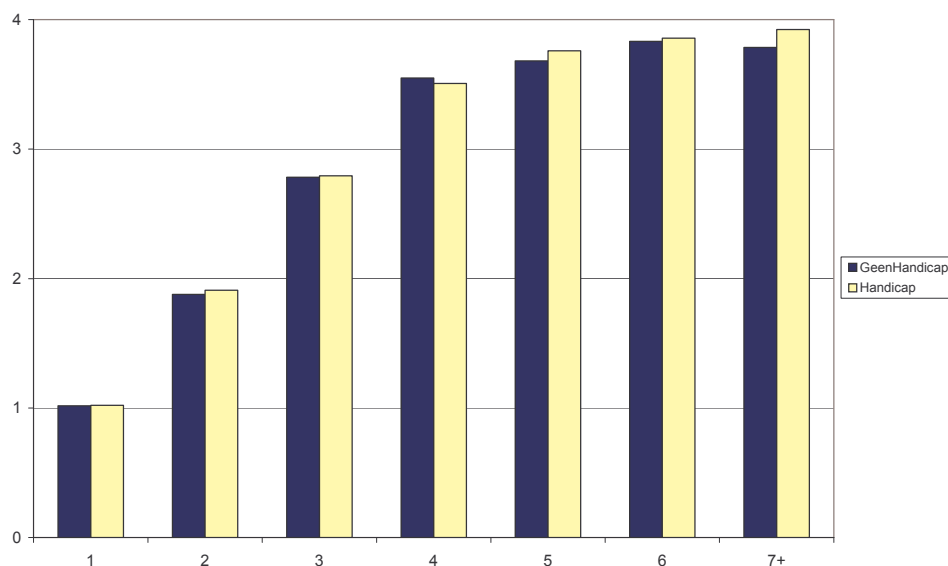
Ook is aan de studenten gevraagd of de studie moeilijker of makkelijker is dan gedacht. Figuur 5 lijkt te wijzen op een realistische kijk van de student met een handicap: de moeilijkheidsgraad van de studie komt overeen met de verwachting. De overige studenten vinden de studie juist eenvoudiger dan ze hadden gedacht.

Figuur 5 Moeilijkheidsgraad tov verwachting (+1 makkelijker, -1 moeilijker)



Naast de achtergronden en eerdere verwachtingen van de studenten, is ook gekeken naar het heden. Zo is er aan elke student gevraagd hoeveel jaar ze staan ingeschreven en hoever ze zijn met de studie. Deze voortgang is gecategoriseerd in vijf categorieën: 1) tot en met 30 ECTS, 2) 31-60 ECTS, 3) 61-180 ECTS en 4) meer dan 181 ECTS. De voortgang van de studenten met en zonder handicap over de verschillende inschrijvingsjaren is weergegeven in figuur 6. Volgens de figuur zijn er geen tekenen dat de student met een handicap een achterstand heeft ten opzichte van de medestudenten. Wel besteden de voltijdstudenten met een handicap per week gemiddeld twee uur meer aan hun studie dan hun medestudenten. Bij de deeltijd studenten is dit verschil nog groter: de studenten met een handicap besteden gemiddelde 4,5 uur meer aan de studie dan studenten zonder handicap.

Figuur 6 Behaalde ECTS-punten over de inschrijvingsjaren



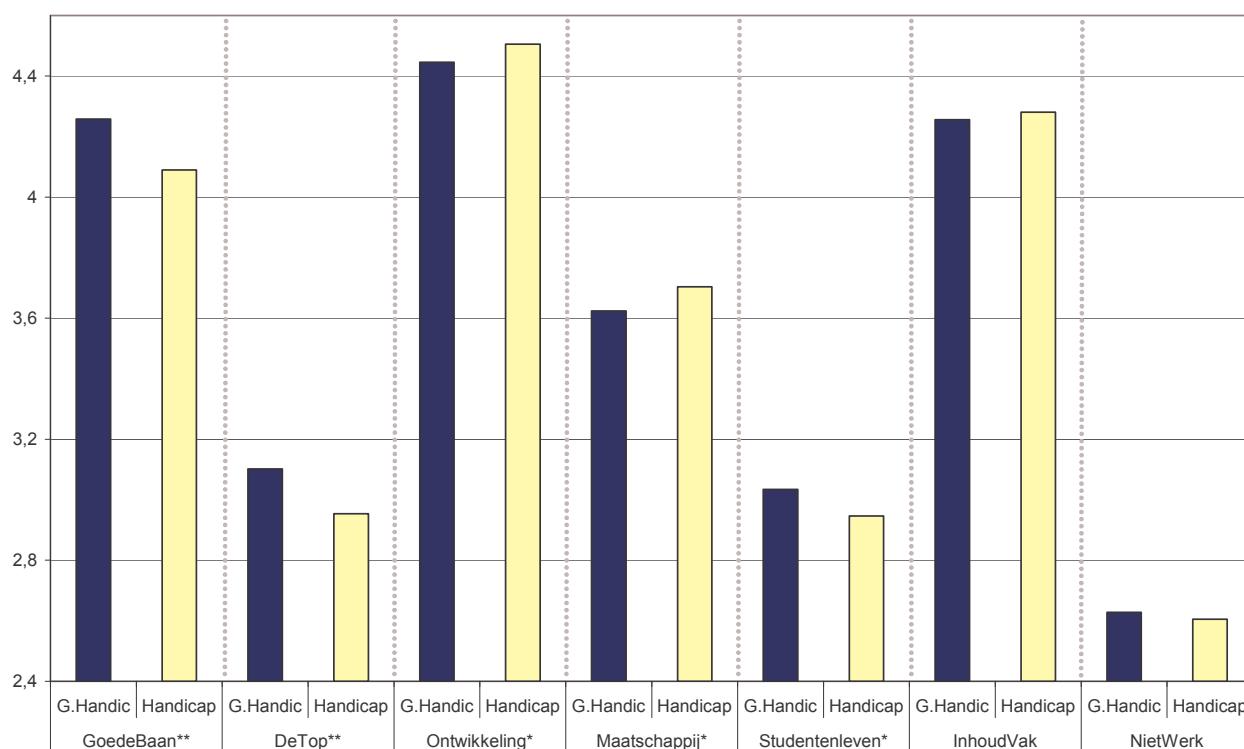
Tenslotte is de studenten gevraagd naar hun verwachtingen voor de toekomst. Zo werd hen gevraagd naar hun schatting op een passende baan na de studie. Studenten met en zonder handicap schatten deze kans ongeveer gelijk in (70%).

7.3 Motivatievragen

Dit jaar is ook voor het eerst aan de studenten gevraagd met welke motivatie ze zijn gaan studeren. Daarbij zijn zeven mogelijke motivaties genoemd waarbij de studenten door middel van een vijfpuntschaal konden aangeven hoe belangrijk de betreffende motivatie voor hen was. In figuur 7 worden de verschillende scores weergegeven. Op vijf punten wijken de studenten met een handicap duidelijk af van de andere groep. Dit betreft de motivaties: verder ontwikkelen, studentenleven, een goede baan, maatschappelijk nuttig en de top bereiken.

We vinden de grootste verschillen wanneer we kijken naar de twee motivaties over de arbeidsmarkt ('een goede baan vinden' en 'de top bereiken'). Voor studenten met een handicap speelden deze motivaties minder mee dan voor studenten zonder handicap. Ook neemt bij studenten met een functiebeperking het studentenleven een minder prominente rol in. De studenten met een handicap hebben op grond van iets afwijkende redenen voor hun studie gekozen. Zo zijn studenten met een handicap meer dan anderen gericht op de verdere ontwikkeling. Ook vinden zij het over het algemeen belangrijker dan hun studiegenoten om met de studie iets maatschappelijk nuttigs te gaan doen.

Figuur 7 Motivatie om te gaan studeren, handicap versus geen handicap



*= p< 0,05
 **= p< 0,01

Samenvatting en conclusies

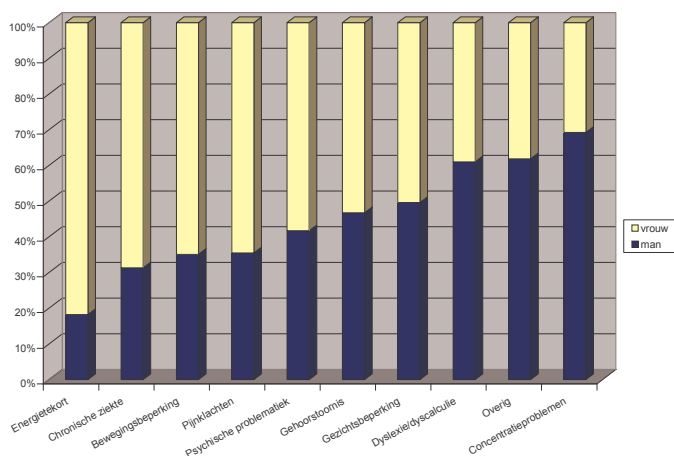
Deze "gebruikerstoets" is uitgevoerd door Choice, in het kader van de Nationale Studentenenquête (NSE). Dit gebeurde, net als in 2004 en 2005, in opdracht van expertisecentrum *handicap + studie*. Studenten met een handicap konden hun opleiding rapportcijfers geven voor aspecten die speciaal voor hen relevant zijn. Hier worden de resultaten samengevat.

Na drie jaar landelijke enquêtes zijn nu vrijwel alle studies bij dit onderzoek betrokken.

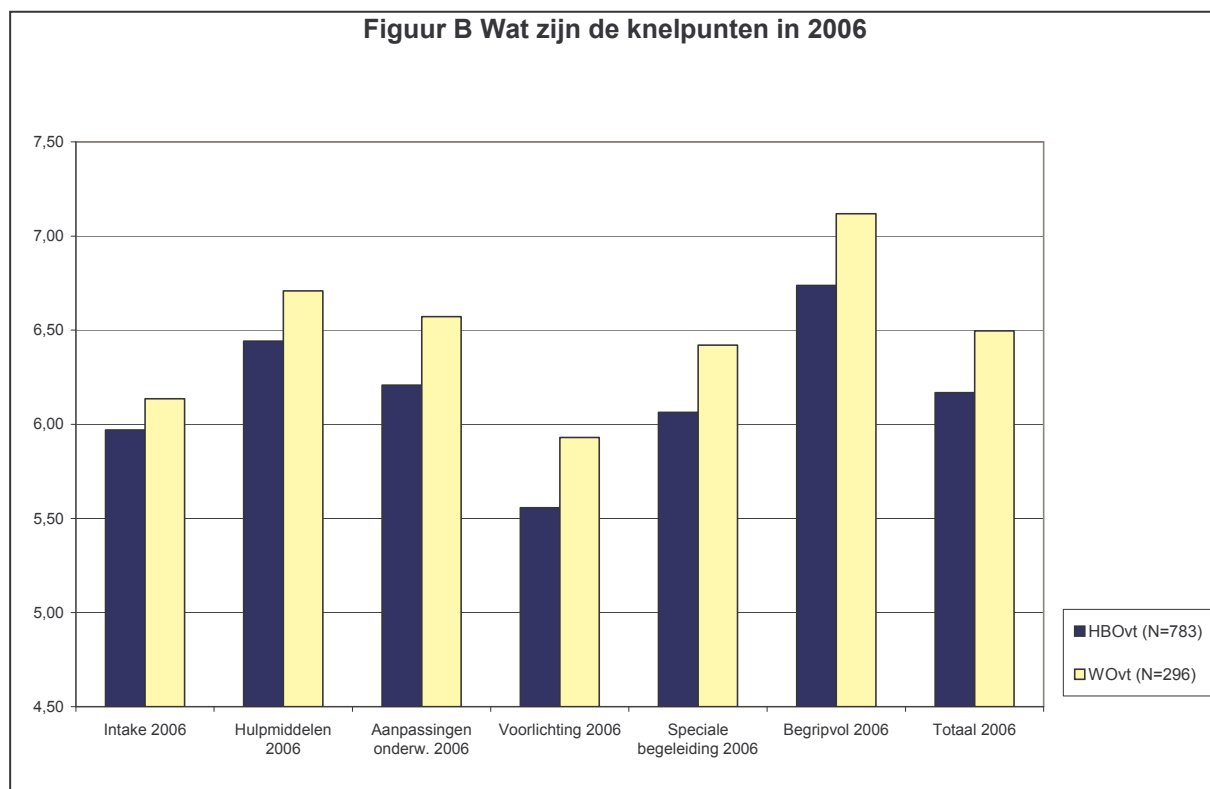
- Aantal Van de 17.217 ondervraagde voltijdstudenten in 2006 zegt 6,3 procent een handicap of functiebeperking te hebben die hem of haar bij het studeren belemmert. Vorig jaar was dit 5,8 procent. In het WO ligt het percentage wat lager dan in het HBO (5,3 tegen 6,8 procent)
- Handicaps zoals gehoor- en gezichtsbeperking vormen net als voorgaande jaren slechts een kleine minderheid. Vaker voorkomend zijn dyslexie/dyscalculie (51%). Daarna komen het meest voor: psychische problemen (12%), chronische ziekte (9%) en bewegingsbeperking (8%).
- Kritiek op voorlichting, begeleiding. De studenten met een handicap zijn kritisch in hun oordeel. Voor intake en begeleiding geven ze cijfers rond de 6,2. Het laagste cijfer (5,7) is voor de voorlichting over de regelingen die er voor hen bestaan. Alles samen krijgen de opleidingen slechts een rapportcijfer 6,3 voor de behandeling van studenten met een handicap.
- Ook lichtpuntjes. Milder is het oordeel over de 'tastbare' hulpmiddelen voor studenten met een handicap (6,6). Ook is gevraagd of de docenten 'begripvol' met deze groep studenten omgaan. Ook hier een relatief gunstig oordeel (6,9), maar er zijn wel verschillen per studie en instelling.
- Verskil per handicap. Studenten met relatief herkenbare fysieke klachten, zoals bewegings- en gezichtsbeperking, blijken meer begrip te ontmoeten dan bijvoorbeeld dyslectici of studenten met concentratie-problemen. De studenten met dyslexie zijn ook wat minder tevreden over de voorlichting en begeleiding voor studenten met een handicap.
- WO/HBO. Net als in de andere onderzoeksjaren oordelen de studenten met een handicap in het WO gemiddeld wat positiever dan die in het HBO. Dit betreft vooral begeleiding en voorlichting. Over de aanpassing van gebouwen zijn HBO en WO studenten gemiddeld even positief.
- Studies. De indruk uit de eerste twee jaren is opnieuw bevestigd: studenten met een handicap kiezen relatief vaker voor een technische of creatieve opleiding met praktische inslag. Bij de techniek blijkt het vooral te gaan om mensen met dyslexie. Studenten met andere handicaps worden meer aangetroffen bij de sociale studies, de talen en de kunstopleidingen.
- Per hogeschool. In het HBO oogsten de Christelijke Hogeschool Ede en de Haagse Hogeschool in Rijswijk (vroeger TH Rijswijk) de meeste waardering van studenten met een handicap. Daarna volgen de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle en Helicon Zeist. Kritiek krijgen vooral enkele vestigingen van InHolland en de Design Academy in Eindhoven. De laatstgenoemde krijgt in de algemene studentenenquêtes wel een goede waardering voor haar onderwijs.
- Per universiteit Bij de universiteiten springt Wageningen er wederom gunstig uit. Ook Nijmegen, Enschede en Maastricht scoren goed. Kritiek is er vooral op Tilburg en Eindhoven.
- Studievoortgang. De gemiddelde studievoortgang van de ondervraagde studenten met een handicap wijkt niet af van die in de algemene studentenpopulatie. Wel besteden deze studenten per week gemiddeld twee uur meer aan hun studie.

BIJLAGE 1: Overige tabellen en figuren

Figuur A Type handicap mannen en vrouwen (2006)



Figuur B Wat zijn de knelpunten in 2006



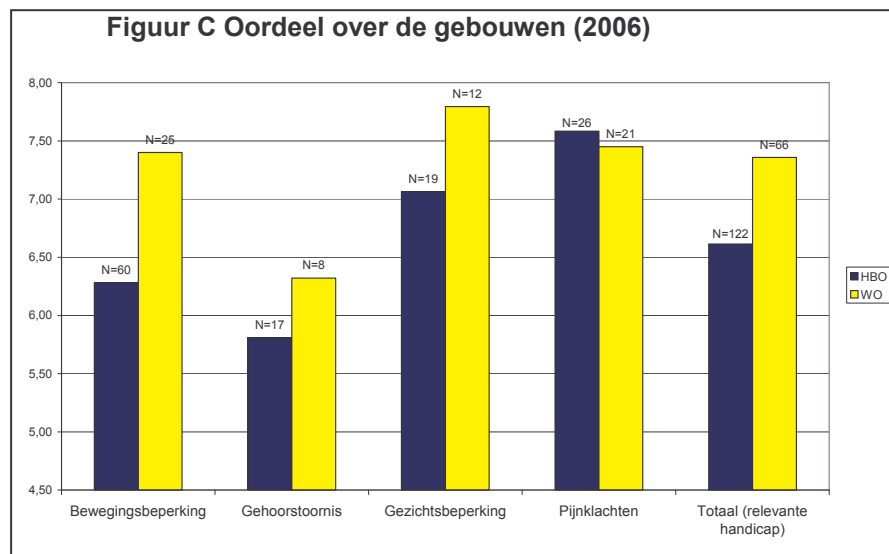
Tabel A Knelpunten per type handicap 2006

	aantal	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderwijs	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal
Overig	30	6,6	6,8	6,8	6,9	6,7	7,7	6,92
Gezichtsbeperking	31	6,7	6,6	7,1	6,1	6,7	7,5	6,84
Energietekort	51	6,3	7,1	6,8	6,0	6,7	7,4	6,72
Bewegingsbeperking	85	6,3	6,5	6,5	5,7	6,3	7,1	6,41
Psychische problematiek	128	6,0	6,7	6,4	5,8	6,5	6,9	6,39
Chronische ziekte	100	5,7	6,5	6,3	5,7	6,3	7,1	6,26
Pijnklachten	47	5,8	6,2	6,5	5,3	6,2	6,8	6,18
Dyslexie/dyscalculie	548	6,0	6,5	6,2	5,5	5,9	6,6	6,13
Gehoortoornis	25	6,0	6,0	5,5	5,4	6,0	7,2	6,02
Concentratieproblemen	34	5,6	6,0	5,6	5,3	5,9	6,5	5,81
Totaal	1079	6,0	6,5	6,3	5,7	6,2	6,8	6,26

Tabel B Diagnose of regeling voor handicap (2006)

	Diagnose en/of regeling
Chronische ziekte	90%
Dyslexie/dyscalculie	87%
Gezichtsbeperking	87%
Energietekort	86%
Pijnklachten	85%
Bewegingsbeperking	85%
Gehoortoornis	84%
Psychische problematiek	84%
Concentratieproblemen	76%
Overig	67%

Figuur C Oordeel over de gebouwen (2006)



Tabel C Knelpunten per type handicap 2005

	Aantal	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal
Overig	17	6,4	7,1	6,8	7,0	7,0	7,3	6,94
Energietekort	41	6,6	7,1	7,3	5,7	7,2	7,5	6,90
Bewegingsbeperking	116	6,4	6,8	6,7	5,9	6,5	7,4	6,67
Chronische ziekte	109	6,4	6,9	6,6	5,7	6,6	7,3	6,58
Gezichtsbeperking	36	6,0	6,6	6,6	6,1	6,2	7,3	6,49
Psychische probl.	129	5,9	6,7	6,2	5,4	6,2	6,8	6,19
Pijnklachten	66	5,8	6,2	6,3	5,5	6,2	6,8	6,15
Dyslexie/dyscalculie	632	5,9	6,5	6,2	5,7	5,8	6,7	6,13
Gehoorsbeperking	30	5,8	5,9	6,0	5,3	6,1	7,1	6,08
Concentratieproblemen	26	5,9	5,9	5,6	5,7	6,1	6,7	5,96
Totaal	1202	6,0	6,6	6,4	5,7	6,1	6,9	6,27

Tabel D Knelpunten per type handicap 2004

	N (steekproef)	Intake	Hulpmiddelen	Aanpass. Ows	Begeleiding	Voorlichting	Totaal ('04)*
Gezichtsbeperking	50	7,2	7,2	6,9	6,8	6,5	7,04
Energietekort	80	6,8	6,9	6,9	6,8	5,9	6,76
Psychische probl.	128	6,3	6,9	6,6	6,6	5,7	6,54
Chronische ziekte	117	6,4	6,9	6,5	6,4	5,7	6,48
Bewegingsbeperking	86	6,5	6,6	6,5	6,6	5,6	6,47
Gehoorsbeperking	27	6,7	6,6	6,3	6,8	4,9	6,35
Dyslexie	524	6,3	6,8	6,5	6,0	5,6	6,34
Overig	49	5,9	6,3	6,1	6,1	6,0	6,17
Pijnklachten	58	5,7	6,6	5,9	5,7	5,1	5,90
Totaal HBO+WO	1119	6,3	6,8	6,5	6,2	5,7	6,41

*Inclusief correctiefactor van +0,1 punt voor 2004

Tabel E Oordelen over HBO studies (04+05+06) - Midden scores

	EnqJaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onder	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal*	Totaal HOP berekeni
HBO Sociaal pedagogische hulpverlening	05	82	6,1	6,7	6,5	5,9	6,4	7,2	6,49	6,47
HBO Verpleegkunde	04	45	6,4	7,1	6,5	5,4	6,4		6,47	6,47
HBO Informatica	04/06	242	6,4	6,8	6,6	5,8	6,2	6,9	6,45	
HBO Maatschappelijk Werk en Dienstverlening	04/06	146	6,3	6,7	6,5	5,6	6,5	6,8	6,44	
HBO Academie lich. opvoeding (ALO)	05	26	6,1	6,7	6,4	6,1	6,3	7,0	6,43	6,44
HBO Personeel en arbeid	05	40	6,2	6,7	6,6	5,7	6,2	7,0	6,42	6,41
HBO Fysiotherapie	04	36	6,3	6,7	6,5	5,7	6,4		6,41	6,41
HBO Biologie en medisch laboratoriumonderzoek	05	48	6,3	6,6	6,8	5,7	6,2	6,9	6,41	6,42
HBO Accountancy	05	39	6,3	6,8	6,5	5,7	6,3	6,6	6,39	6,38
HBO Chemie en Chemische technologie	05	62	6,1	6,8	6,3	5,8	6,0	7,1	6,35	6,35
HBO Leraar basisonderwijs (PABO)	05	107	6,1	6,7	6,4	5,6	6,2	7,2	6,35	6,35
HBO Bedrijfseconomie	05	37	6,1	6,7	6,3	5,5	6,1	7,0	6,32	6,29
HBO Werktuigbouwkunde	04	64	6,2	6,9	6,6	5,6	5,8		6,31	6,31
HBO Muziek	05	36	6,1	6,2	6,5	5,6	6,1	7,2	6,31	6,30
HBO Hotelschool	05	17	5,6	7,0	6,9	5,4	5,8	7,0	6,29	6,28
HBO Pedagogiek	05	31	5,7	6,5	6,4	5,4	6,3	7,1	6,27	6,22
HBO Informatie- en Mediastudies	05	18	6,4	6,5	6,5	5,3	6,2	6,7	6,25	6,26
HBO Int. bus. en manag. studies (IBMS)	04	24	6,2	6,9	6,4	5,8	5,3		6,22	6,22
HBO Bouwkunde	05	76	5,8	6,5	6,2	5,9	6,0	6,7	6,18	6,19
HBO Kunstacademie	04/06	216	6,1	6,4	6,3	5,3	6,1	6,9	6,18	
HBO Civiele techniek	05	42	6,2	6,5	6,1	5,7	5,8	6,6	6,16	6,15
HBO Ruimtelijke ordening	04	15	6,1	6,7	6,0	5,7	5,8		6,15	6,15
HBO Management, economie en recht	04	46	6,2	6,4	6,6	5,2	5,9		6,14	6,14
HBO Diagnostiek	06	32	6,2	6,1	5,9	5,4	6,0	6,8	6,08	
HBO Milieustudies	05	35	6,1	6,2	6,3	5,5	5,5	6,6	6,04	6,05
HBO Lerarenopleidingen maatsch. vakken	05	24	6,1	6,6	5,9	5,2	5,4	7,0	6,03	6,04
HBO Vastgoed en makelaardij	06	16	5,9	6,8	5,8	5,7	5,7	6,2	6,02	
HBO Communicatie	05	28	5,9	6,5	6,0	5,3	5,8	6,4	6,02	5,98

*Inclusief correctiefactor van +0,1 punt voor 2004

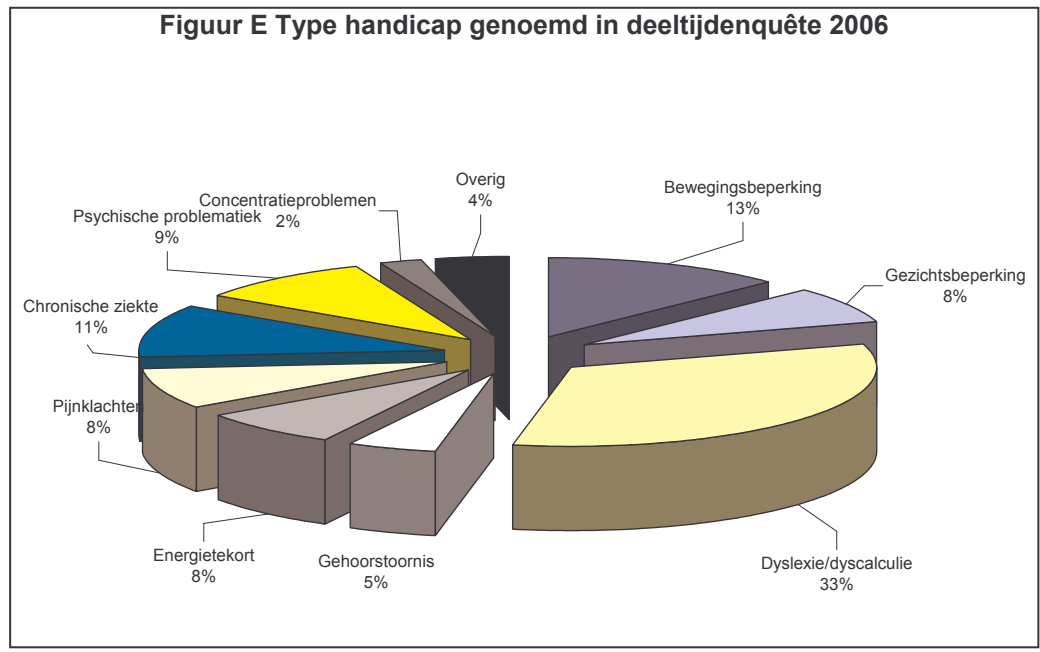
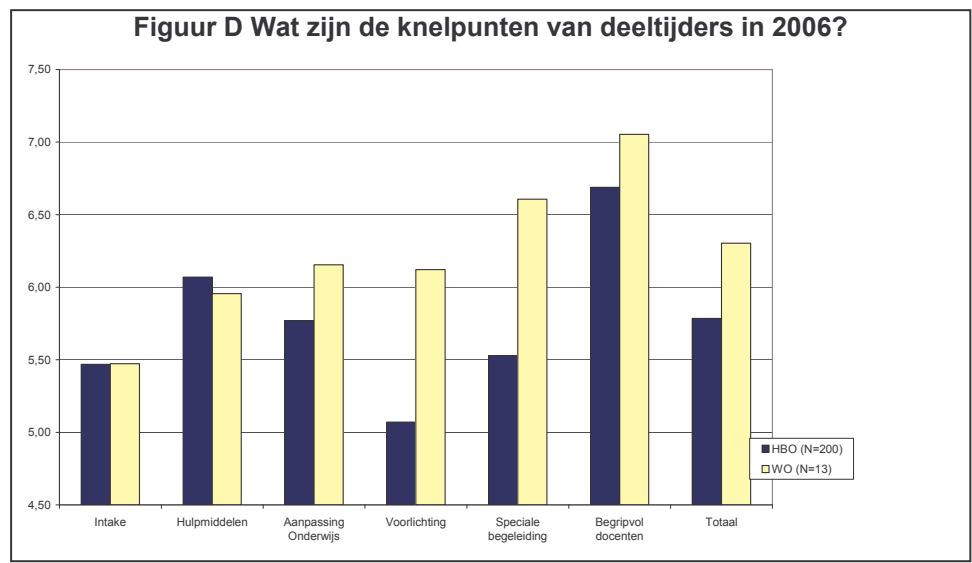
Tabel F Oordelen over WO studies (04+05+06)- 15 > N en N > 10

	EnqJaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal*
WO Scheikunde en Chemische technologie	05	11	7,2	7,5	7,2	6,8	7,1	7,7	7,24
WO Aardwetenschappen	04	13	7,7	7,4	7,3	6,1	7,1		7,22
WO Nederlandse taal en cultuur	05	14	7,1	7,4	7,0	6,9	7,7	7,4	7,13
WO Toegepaste biowetenschappen	06	12	6,7	7,3	7,4	6,3	7,0	7,5	7,04
WO Wiskunde	06	13	6,7	7,3	7,5	6,3	6,8	7,6	7,04
HBO Communicatiesystemen	04	12	6,9	6,8	6,6	6,2	6,1		6,61
WO Sociale geografie en Planologie	06	11	6,3	6,7	6,4	5,9	6,8	7,3	6,56
WO Kunstgeschiedenis	04	13	5,7	6,7	6,8	5,6	6,8		6,43
HBO Financial services management	05	10	5,9	7,0	6,5	4,9	6,0	6,6	6,22
WO Bouwkunde/Civiele techniek	04	14	6,1	6,9	5,9	5,6	5,1		6,01
WO Communicatie	05	14	5,5	5,7	5,8	6,6	6,3	6,3	5,98

*Inclusief correctiefactor van +0,1 punt voor 2004

Tabel G Deeltijd studenten met handicap(2006)

HBO (N=200)	6,8%
WO (N=13)	7,1%
Totaal	6,8%



Tabel H Knelpunten per type handicap bij deeltijdstudenten (2005)

	aantal	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassing onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal
Gezichtsbeperking	16	6,2	6,2	6,0	5,7	6,3	7,3	6,31
Bewegingsbeperking	27	5,7	6,6	6,1	5,9	5,5	7,3	6,30
Energietekort	16	5,4	6,7	6,4	5,1	6,0	7,3	6,20
Concentratieproblemen	5	5,9	6,2	6,0	5,0	6,6	7,2	6,14
Psychische problematiek	20	5,6	6,5	6,1	5,2	5,8	7,1	6,07
Chronische ziekte	23	5,7	6,2	6,0	5,6	5,8	7,0	6,03
Overig	8	4,9	6,5	6,0	3,9	5,7	6,4	5,57
Dyslexie/dyscalculie	70	5,3	5,6	5,5	4,9	5,3	6,1	5,46
Gehoorstoornis	10	4,9	5,8	5,2	4,6	5,3	6,6	5,42
Pijnklachten	18	5,1	5,5	5,3	4,6	5,4	6,4	5,37

BIJLAGE 2: VRAGENLIJST NSE 2006

Gedeelte van 'handicap en studie' uit de vragenlijst van de nationale studentenenquête 2006

ENQ: Tenslotte wil ik namens de landelijke organisatie Handicap en Studie graag een aantal vragen stellen. Zij zijn benieuwd hoe je opleiding studenten met een functiebeperking behandelt. Je oordeel hierover kan van belang zijn voor toekomstige studenten.

- 1 Heb je een handicap of functiebeperking die je belemmert bij het studeren, zoals lichamelijke handicaps, chronische ziekte, dyslexie of psychische klachten?
 - Ja
 - Nee → GA NAAR EINDE VRAGENLIJST
 - Wil niet antwoorden → GA NAAR EINDE VRAGENLIJST

- 2 Is er voor deze handicap of functiebeperking een diagnose gesteld (bijv. door een huisarts) en/of een officiële regeling getroffen (bijv. met de gemeente of IB-Groep)?
 - Ja, diagnose en regeling
 - Ja, diagnose
 - Ja, regeling
 - Anders,
nl.....
 - Nee

- 3 Kun je vertellen wat voor type handicap of handicaps je hebt voor het onderwijs?
ENQ: Mogelijkheden oplezen, per categorie aankruisen als de respondent de handicap heeft: meerdere antwoorden mogelijk
 - Bewegingsbeperking (*lopen, bukken, arm of handbewegingen*)
 - Gezichtsbeperking (*ook normale bril of lenzen vallen hieronder*)
 - Dyslexie (*moeite met lezen, spellen*) of dyscalculie (*moeite met rekenen*)
 - Gehoorstoornis (*ook: moeite om een gesprek te volgen*)
 - Spraakproblemen (*stotteren, moeilijk te verstaan*)
 - Energietekort (*chronische vermoeidheid*)
 - Pijnklachten (*leidend tot concentratieproblemen*)
 - Chronische ziekte (*zoals epilepsie, suikerziekte*)
 - Psychische problematiek (*zoals depressie en angsten*)
 - Overig, namelijk:
.....

- 4 Welke van deze handicaps is voor jou de belangrijkste?
 - Bewegingsbeperking (*lopen, bukken, arm of handbewegingen*)
 - Gezichtsbeperking (*ook normale bril of lenzen vallen hieronder*)
 - Dyslexie (*moeite met lezen, spellen*) of dyscalculie (*moeite met rekenen*)
 - Gehoorstoornis (*ook: moeite om een gesprek te volgen*)
 - Spraakproblemen (*stotteren, moeilijk te verstaan*)
 - Energietekort (*chronische vermoeidheid*)
 - Pijnklachten (*leidend tot concentratieproblemen*)
 - Chronische ziekte (*zoals epilepsie, suikerziekte*)
 - Psychische problematiek (*zoals depressie en angsten*)
 - Overig, namelijk:
.....

ENQ: Ik ga nu je oordeel vragen over de manier waarop je instelling met je functiebeperking omgaat. Zou je dit oordeel kunnen geven in een rapportcijfer van 1 "zeer slecht" tot en met 10 "uitmuntend"

- 5 Hoe beoordeel je de voorlichting en informatievoorziening over studeren met een handicap bij jouw opleiding of instelling? *(hierbij bedoelen we brochures, studiegids, studentenstatuut, examenreglement, website, enz.)*
.....(cijfer)
- 6 Vind je dat je opleiding aan studenten met jouw handicap genoeg opvang bij de start van hun studie biedt?
.....(cijfer)
- 7 Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en faciliteiten, voor zover je die nodig hebt?
(we bedoelen hierbij rust- of werkruimtes, werkplekaanpassingen, extra verlichting, scanner, computeraanpassingen zoals spraak of braille, ringleiding)
.....(cijfer)
- 8 Zijn de gebouwen van je opleiding of instelling geschikt gemaakt voor mensen met jouw handicap?
(we bedoelen hierbij de toegankelijkheid en begaanbaarheid, bijvoorbeeld door drempels, liften, breedte van de deuren, aangepaste toiletten, ringleidingen enzovoorts)
.....(cijfer)
- 9 Ben je tevreden over de aanpassingen in het onderwijs die je opleiding biedt?
(we bedoelen hierbij aanpassingen aan het rooster, inleverdata, andere les- en tentamenvormen, alternatieve opdrachten, andere stagemogelijkheden)
.....(cijfer)
10. Vind je dat docenten en/of andere medewerkers begripvol zijn met betrekking tot jouw handicap?
.....(cijfer)
- 11 Wat is je oordeel over de speciale begeleiding die je tijdens je studie krijgt?
(hierbij bedoelen we begeleiding in de studievoortgang, steun voor aanpassingen aan studie en voorzieningen, stagebemiddeling, enzovoorts)
.....(cijfer)
- 12 Ben je bereid mee te doen met een studentenpanel dat 1 à 2 keer per jaar via e-mail door het expertise-centrum handicap+studie geraadpleegd wordt over kwesties rond studiebeperkingen en toekomstig beleid?
 Nee
 Ja → **noteer e-mail adres**